

1 Čo v praxi znamená právny pojem „rodičovské práva a povinnosti“? Aké sú práva a povinnosti nositeľa rodičovskej zodpovednosti?

Pojem „rodičovské práva a povinnosti“ je zakotvený v Občianskom zákonníku (zákon č. 89/2012 Zb.). Tento pojem predstavuje súhrn práv a povinností rodičov, ktoré spočívajú v:

starostlivosti o dieťa, najmä pokiaľ ide o jeho zdravie a o jeho fyzický, citový, intelektuálny a morálny vývoj, ochrane dieťaťa,

udržiavaní osobného styku s dieťaťom,

zabezpečovaní jeho výchovy a vzdelania,

určení jeho miesta bydliska,

zastupovaní dieťaťa a spravovaní majetku dieťaťa.

Rodičovské práva a povinnosti vznikajú narodením dieťaťa a zanikajú, keď dieťa dosiahne spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu. Trvanie a rozsah rodičovských práv a povinností môže zmeniť jedine súd. Rodičovské práva a povinnosti vykonávajú rodičia v súlade so záujmami dieťaťa. Pred rozhodnutím, ktoré sa týka záujmu dieťaťa, oznámia rodičia dieťaťu všetko potrebné, aby si mohlo vytvoriť vlastný názor na danú záležitosť a rodičom ho oznámiť; to neplatí, ak dieťa nie je schopné oznámenie patrične prijať alebo nie je schopné vytvoriť si vlastný názor, alebo nie je schopné tento názor rodičom oznámiť. Názoru dieťaťa venujú rodičia náležitú pozornosť a berú názor dieťaťa pri rozhodovaní do úvahy. Rodičovské práva a povinnosti týkajúce sa osoby dieťaťa rodičia vykonávajú spôsobom a v miere, ktoré zodpovedajú stupňu vývoja dieťaťa. Pri rozhodovaní o vzdelaní alebo pracovnom uplatnení dieťaťa zoberú rodičia do úvahy jeho názor, schopnosti a nadanie.

Kým dieťa nedosiahne spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, majú rodičia právo usmerňovať svoje dieťa pomocou výchovných opatrení, ktoré zodpovedajú jeho rozvíjajúcim sa schopnostiam, vrátane obmedzení sledujúcich ochranu morálky, zdravia a práv dieťaťa, ako aj práv iných osôb a verejného poriadku. Dieťa je povinné sa týmto opatreniam podriaďiť. Výchovné prostriedky možno použiť len v podobe a v miere, ktoré sú primerané okolnostiam, neohrozujú zdravie dieťaťa ani jeho rozvoj a nedotýkajú sa ľudskej dôstojnosti dieťaťa.

Vo všeobecnosti platí, že každá neplnoletá osoba, ktorá ešte nenadobudla spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, je spôsobilá na právne úkony, ktoré sú, čo sa povahy týka, primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti neplnoletých osôb v jej veku. Rodičia majú povinnosť a právo zastupovať dieťa pri právnych úkonoch, na výkon ktorých nie je plnoleté. Rodičia zastupujú dieťa spoločne, konať však môže každý z nich; ak v záležitosti dieťaťa koná jeden z rodičov sám voči tretej osobe, ktorá je v dobrej viere, považuje sa to za konanie so súhlasom druhého rodiča. Rodič nemôže dieťa zastupovať, pokiaľ by mohlo dôjsť ku konfliktu záujmov medzi ním a dieťaťom alebo medzi deťmi tých istých rodičov. V takom prípade súd určí dieťaťu opatrovníka. Ak sa rodičia nedohodnú, ktorý z nich dieťa pri právnom úkone zastúpi, rozhodne súd na návrh rodiča, ktorý z rodičov bude za dieťa právne konať a akým spôsobom. Rodičia majú povinnosť a právo starať sa o majetok dieťaťa, predovšetkým ho ako riadni hospodári spravovať. S peňažnými prostriedkami, pri ktorých sa dá predpokladať, že nebudú potrebné na úhradu výdavkov súvisiacich s majetkom dieťaťa, musia narábať bezpečným spôsobom. Pri právnych úkonoch, ktoré sa týkajú jednotlivých častí majetku dieťaťa, vystupujú rodičia ako jeho zástupcovia; rodič nemôže dieťa zastupovať, pokiaľ by mohlo dôjsť ku konfliktu záujmov medzi ním a dieťaťom alebo medzi deťmi tých istých rodičov. V takom prípade určí súd dieťaťu opatrovníka. Ak rodičia porušia povinnosť starať sa o majetok dieťaťa ako riadni hospodári, nahradia dieťaťu vzniknutú škodu spoločne a nerozdielne. Ak sa pri starostlivosti o majetok dieťaťa rodičia nedohodnú na podstatných veciach, rozhodne na návrh rodiča súd. Na právny úkon, ktorý sa týka existujúceho a budúceho majetku dieťaťa alebo jednotlivé časti tohto majetku, potrebujú rodičia súhlas súdu, pokiaľ nejde o bežné záležitosti alebo ide o záležitosti síce výnimočné, ale týkajúce sa zanedbateľnej majetkovej hodnoty.

2 Kto má spravidla rodičovské práva a povinnosti voči dieťaťu?

Rodičovské práva a povinnosti prislúchajú rovnako obom rodičom. Má ich každý rodič s výnimkou prípadu, keď ich bol zbavený. Nie je podstatné, či rodičia sú alebo nie sú manželmi a či sa dieťa narodilo v manželstve alebo mimo neho.

Rodičovské práva a povinnosti vykonávajú rodičia vo vzájomnej zhode. Ak pri rozhodovaní o záležitosti dieťaťa hrozí nebezpečenstvo z omeškania, môže jeden z rodičov rozhodnúť alebo dať súhlas sám; je však povinný bezodkladne informovať druhého rodiča o stave vecí. Ak v záležitosti dieťaťa koná jeden z rodičov sám voči tretej osobe, ktorá je v dobrej viere, považuje sa to za konanie so súhlasom druhého rodiča. Ak sa rodičia nedohodnú v záležitosti, ktorá je pre dieťa dôležitá predovšetkým s ohľadom na jeho záujem, rozhodne súd na návrh rodiča; to platí aj vtedy, keď jeden rodič vylúčil z rozhodovania o významnej záležitosti dieťaťa druhého rodiča. Za významnú záležitosť sa považujú predovšetkým nie bežné liečebné a podobné zákroky, určenie miesta bydliska a voľba vzdelania alebo pracovného uplatnenia dieťaťa.

Ak rodičovi bráni vo výkone jeho práv a povinností závažná okolnosť a ak sa možno domnievať, že to je potrebné v súlade so záujmami dieťaťa, môže súd rozhodnúť, že sa pozastaví vykonávanie rodičovských práv a povinností. Ak rodič riadne nevykonáva svoje práva a povinnosti a ak si to vyžaduje záujem dieťaťa, súd môže obmedziť rodičovské práva a povinnosti rodiča alebo obmedzí ich výkon a zároveň určí rozsah tohto obmedzenia. Ak rodič zneužíva svoje rodičovské práva a povinnosti alebo ich vážne zanedbáva, súd ho pozbaví výkonu rodičovských práv a povinností. Ak sa rodič úmyselne dopustí trestného činu voči svojmu dieťaťu alebo využije svoje dieťa, ktoré nie je trestne zodpovedné, na spáchanie trestného činu, súd osobitne posúdi, či takéto správanie nepredstavuje dôvod na začatie súdneho konania o pozbavení výkonu rodičovských práv a povinností.

Ak niektorý z rodičov nežije alebo ak nie je známy, ak nemá niektorý z rodičov rodičovské práva a povinnosti alebo ak je výkon jeho rodičovských práv a povinností pozastavený, vykonáva rodičovské práva a povinnosti druhý rodič; to platí aj vtedy, keď sú obmedzené rodičovské práva a povinnosti jedného z rodičov alebo ak je obmedzený ich výkon. Ak žiadny z rodičov nemá rodičovské práva a povinnosti v plnom rozsahu alebo ak je výkon rodičovských práv a povinností oboch rodičov pozastavený, alebo ak sú rodičovské práva a povinnosti rodičov dotknutých niektorým z uvedených spôsobov, ale u každého rodiča inak, určí súd dieťaťu poručníka, ktorému budú prináležať povinnosti a práva rodičov alebo ich vykonávanie namiesto rodičov. Ak sú rodičovské práva a povinnosti rodičov obmedzené alebo ak je obmedzený ich výkon, určí súd dieťaťu opatrovníka.

Ak je dieťa adoptované, práva a povinnosti vyplývajúce z rodičovskej zodpovednosti sa prenášajú na jeho adoptívneho rodiča, a to od okamihu, keď rozhodnutie súdu o adopcii dieťaťa nadobudne právoplatnosť.

3 Ak rodičia nie sú schopní alebo ochotní vykonávať rodičovské práva a povinnosti voči svojim deťom, môže tým byť namiesto nich poverená iná osoba?

Ak súd rozhodne o obmedzení spôsobilosti rodiča na právne úkony, rozhodne zároveň o jeho rodičovských právach a povinnostiach. Výkon rodičovských práv a povinností neploletým rodičom, ktorý skorším priznaním spôsobilosti na právne úkony alebo uzavretím manželstva nenadobudol spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, sa až do chvíle, kým nenadobudne spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, pozastavuje; to neplatí o výkone povinnosti a práva starostlivosti o dieťa (pokiaľ súd vzhľadom na osobu rodiča nerozhodne, že sa výkon tejto povinnosti a tohto práva pozastavuje, až kým rodič nenadobudne spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu). Výkon rodičovských práv a povinností rodičom, ktorého spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu bola v tejto oblasti obmedzená, sa počas obmedzenia pozastavuje (pokiaľ súd nerozhodne, že sa rodičovi vzhľadom na jeho osobu zachováva výkon povinnosti a práva starostlivosti o dieťa a osobného styku s dieťaťom).

Ak nie je žiadny rodič, ktorý má a voči svojmu dieťaťu vykonáva rodičovské práva a povinnosti v plnom rozsahu, súd určí dieťaťu poručníka. Poručník má voči dieťaťu v zásade všetky povinnosti a práva ako rodič, ale nemá voči dieťaťu vyživovaciu povinnosť. S ohľadom na osobu poručníka alebo pomery dieťaťa, ako aj s ohľadom na to, z akého dôvodu nemajú rodičia všetky povinnosti a práva, môže sa vo výnimočných prípadoch okruh povinností a práv poručníka vymedziť inak. Poručník musí byť spôsobilý na právne úkony v plnom rozsahu a svojím spôsobom života musí zaručovať, že je schopný funkciu riadne vykonávať. Do funkcie poručníka môže súd menovať aj dve osoby, ktorými sú zvyčajne manželia. Ak to nie je v rozpore so záujmami dieťaťa, menuje súd za poručníka osobu, ktorú naznačili rodičia. Inak súd určí za poručníka niekoho z príbuzných alebo osôb blízkych dieťaťu alebo jeho rodine, pokiaľ takúto osobu rodič výslovne nevylúčil. Ak takáto osoba nie je, určí súd za poručníka iného vhodného človeka. Pokiaľ za poručníka dieťaťa nemôže byť ustanovená fyzická osoba, súd poverí orgán sociálnoprávnej ochrany detí, a to až dovtedy, kým súd neurčí dieťaťu iného poručníka alebo kým sa poručník neujme funkcie. Poručník podlieha dozoru súdu. Zostavuje súpis majetku na začiatku, ako aj na konci funkcie. Pravidelne predkladá súdu správy o dieťati, jeho vývoji a účty zo správy majetku. Každé rozhodnutie poručníka v nie bežnej záležitosti musí schváliť súd.

Ďalšou možnosťou je zverenie dieťaťa do pestúnskej starostlivosti. Pestúnska starostlivosť je osobná starostlivosť o dieťa treťou osobou; nedochádza však pri nej k prijatiu cudzieho dieťaťa za svoje ako v prípade adopcie. Pestún pri výchove dieťaťa vykonáva primeraným spôsobom povinnosti a práva rodičov. Je povinný a oprávnený rozhodovať len o bežných záležitostiach dieťaťa, v týchto záležitostiach dieťa zastupovať a spravovať jeho majetok. Má povinnosť informovať rodičov dieťaťa o jeho podstatných záležitostiach. Ak si to okolnosti vyžadujú, určí ďalšie povinnosti a práva pestúna súd. Rodičom sa voči dieťaťu zachovávajú povinnosti a práva vyplývajúce z rodičovskej zodpovednosti, vrátane práva osobne a pravidelne sa s dieťaťom stykať a práva na informácie o dieťati, s výnimkou práv a povinností, ktoré zákon stanoví pestúnovi, pokiaľ by súd z dôvodov hodných osobitného zreteľa nerozhodol inak. Pestún voči dieťaťu nemá vyživovaciu povinnosť.

Pestún musí predstavovať záruku riadnej starostlivosti, mať bydlisko na území Českej republiky a musí súhlasiť so zverením dieťaťa do pestúnskej starostlivosti. Je ním zvyčajne príbuzný, ale môže to byť aj tretia osoba, ktorej orgán sociálnoprávnej ochrany detí sprostredkoval pestúnstvo (na tento účel vedie krajský úrad evidenciu žiadateľov, ktorí sú vhodní stať sa pestúnm). Súd môže dieťa zveriť do pestúnskej starostlivosti na prechodné obdobie (napríklad počas pobytu rodiča v liečebnom ústave) aj na neurčito. Pestúnska starostlivosť tak môže riešiť vzniknutú krízu v rodine alebo zabezpečiť starostlivosť v náhradnom rodinnom prostredí. Aby sa znížil počet detí umiestňovaných do ústavov alebo do zariadení ústavného typu, má pestúnska starostlivosť prednosť pred ústavnou výchovou. Pestún poberá od štátu dávky pestúnskej starostlivosti (napr. príspevok na úhradu potrieb dieťaťa, príspevok pri ukončení pestúnskej starostlivosti, odmenu pestúna atď.).

Občiansky zákonník ďalej upravuje inštitút zverenia dieťaťa do starostlivosti inej osoby pre prípad, že sa o dieťa nemôže osobne starať žiadny z rodičov ani poručník. Takéto zverenie nenahrádza pestúnsku starostlivosť ani starostlivosť, ktorá musí predchádzať adopcii. Má prednosť pred starostlivosťou o dieťa v ústavnej výchove. Opatrovník musí predstavovať záruku riadnej starostlivosti, mať bydlisko na území Českej republiky a súhlasiť so zverením dieťaťa do osobnej starostlivosti. Povinnosti a práva opatrovníka vymedzí súd, v opačnom prípade sa primeraným spôsobom použije úprava týkajúca sa pestúnstva. Rodičia ako zákonní zástupcovia môžu na vyriešenie záležitostí dieťaťa, ak nejde o záležitosti osobného stavu, uzavrieť zmluvu o zastúpení osobou s odbornými vedomosťami, prípadne aj inou vhodnou osobou. Ak dieťa uzavrie zmluvu o zastúpení, nemá to vplyv na zákonné zastupovanie dieťaťa rodičmi. Ak nedôjde medzi zákonným a zmluvným zástupcom k dohode, rozhodne súd v súlade so záujmami dieťaťa.

Ak sú výchova dieťaťa alebo jeho fyzický, intelektuálny či psychický stav, alebo jeho riadny vývoj ohrozené alebo narušené do tej miery, že je to v rozpore so záujmami dieťaťa, alebo existujú vážne dôvody, pre ktoré rodičia nemôžu jeho výchovu zabezpečiť, môže súd ako nevyhnutné opatrenie nariadiť ústavnú výchovu. Urobí tak najmä vtedy, keď skôr uskutočnené opatrenia nevedli k náprave. Súd zároveň vždy zvažuje, či nie je lepšie uprednostniť zverenie dieťaťa do starostlivosti fyzickej osoby. Ústavnú výchovu je možné nariadiť najviac na obdobie troch rokov, pričom je možné ju predĺžiť (aj opakovane), ak dôvody na nariadenie ústavnej výchovy stále trvajú (vždy maximálne na tri roky). Ak pominú dôvody, pre ktoré bola ústavná výchova nariadená, alebo ak je možné dieťaťu zabezpečiť inú ako ústavnú starostlivosť, súd bezodkladne ústavnú výchovu zruší a zároveň rozhodne podľa okolností o tom, komu bude od tejto chvíle dieťa zverené do starostlivosti.

4 Ako sa ustanovujú budúce rodičovské práva a povinnosti v prípade, že sa rodičia rozvedú alebo žijú oddelene?

Rozhodnutie o starostlivosti o dieťa je nevyhnutnou podmienkou rozvodu manželstva jeho rodičov. Pri rozhodovaní súd vezme do úvahy záujem dieťaťa; od súhlasného stanoviska rodičov sa súd odchýli len v prípade, ak si to vyžaduje záujem dieťaťa. Súd môže zveriť dieťa do starostlivosti jedného z rodičov alebo do striedavej starostlivosti, alebo do spoločnej starostlivosti; súd môže dieťa zveriť aj do starostlivosti inej osoby ako rodiča, ak je to potrebné v záujme dieťaťa. Súd berie ohľad na osobnosť dieťaťa, predovšetkým na jeho vlohy a schopnosti vo vzťahu k vývojovým možnostiam a životným pomerom rodičov, ako aj na citovú orientáciu a zázemie dieťaťa, na výchovné schopnosti každého z rodičov, na existujúcu a očakávanú stálosť výchovného prostredia, v ktorom má dieťa ďalej žiť, na citovú väzbu dieťaťa k súrodencom, starým rodičom, prípadne k ďalším príbuzným i nepríbuzným osobám. Súd vezme vždy do úvahy, ktorý z rodičov sa doteraz o dieťa riadne staral a riadne dbal o jeho citovú, intelektuálnu a morálnu výchovu, ako aj to, u ktorého z rodičov má dieťa predpoklady zdravého a úspešného vývoja. Súd takisto dbá na právo dieťaťa na starostlivosť oboch rodičov a udržiavanie pravidelného osobného styku s nimi, na právo druhého rodiča, ktorému dieťa nebude zverené, na pravidelné informácie o dieťati, súd ďalej berie ohľad takisto na schopnosti rodiča dohodnúť sa na výchove dieťaťa s druhým rodičom. Súd môže rozhodnúť aj tak, že schváli dohodu rodičov, s výnimkou prípadu, keď je zjrejmé, že dohodnutý spôsob výkonu rodičovských práv a povinností nie je v súlade so záujmom dieťaťa.

Ak rodičia maloletého dieťaťa, ktoré nie je spôsobilé na právne úkony v plnom rozsahu, nežijú spolu a ak sa nedohodnú na úprave starostlivosti o takéto dieťa, rozhodne o nej aj bez návrhu súd. Riadi sa pritom podobnými pravidlami pre rozhodovanie o starostlivosti o dieťa ako v prípade rozvodu manželstva. Rodič, ktorý má dieťa v starostlivosti, a druhý rodič sa spolu dohodnú na tom, ako sa rodič, ktorý dieťa v starostlivosti nemá, bude s dieťaťom stykať. Ak sa rodičia nedohodnú alebo ak si to vyžaduje záujem na výchove dieťaťa a pomery v rodine, súd styk rodiča s dieťaťom upraví. V odôvodnených prípadoch môže súd určiť miesto styku rodiča s dieťaťom. Ak je to nutné v záujme dieťaťa, súd obmedzí právo rodiča osobne sa s dieťaťom stykať alebo tento styk aj zakáže.

V prípade zmeny pomerov súd zmení rozhodnutie týkajúce sa výkonu povinností a práv vyplývajúcich z rodičovskej zodpovednosti aj bez návrhu.

5 Ak rodičia uzatvoria dohodu týkajúcu sa rodičovských práv a povinností, aké formality musia dodržať, aby bola dohoda právne záväzná?

V prípade rozvodu rodičov musí dohoda medzi rodičmi o spôsobe výkonu rodičovských práv a povinností upravovať, ako sa bude každý z rodičov po rozvode o dieťa starať. Rodičia môžu v dohode takisto upraviť styk rodičov s dieťaťom. Takáto dohoda musí byť schválená súdom. Súd dohodu rodičov neschváli, ak je zrejmé, že dohodnutý spôsob výkonu rodičovských práv a povinností nie je v súlade so záujmami dieťaťa. Podobne to platí aj pri dohode rodičov v prípade, že rodičia dieťaťa spolu nežijú.

6 Ak rodičia nedospejú k dohode o rodičovských právach a povinnostiach, ako inak môžu tento problém mimosúdne riešiť?

Na účely ochrany záujmov dieťaťa súd v konaní týkajúcom sa starostlivosťou o deti vedie rodičov k tomu, aby našli zmiernivé riešenie. Súd môže rodičom nariadiť na obdobie najviac 3 mesiacov účasť na mimosúdnom zmierovacom alebo mediálnom konaní alebo na rodinnej terapii, alebo im nariadiť stretnutie s odborníkom v odbore psychológia dieťaťa.

Okrem toho je možné využiť služby tzv. manželských a rodinných poradcov, ktoré poskytujú pomoc kvalifikovaných psychológov a sociálnych pracovníkov. Ďalej môže orgán sociálnoprávnej ochrany detí rodiča, ktorý nerešpektuje práva dieťaťa alebo druhého rodiča (napr. na starostlivosť, na pravidelný styk), upozorniť, poučiť ho o právnej úprave a následkoch jeho správania. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí môže takisto rodičom nariadiť povinnosť využiť odbornú poradenskú pomoc, pokiaľ rodičia nie sú schopní riešiť problémy spojené s výchovou dieťaťa bez odbornej poradenskej pomoci, predovšetkým pri sporoch o úpravu výchovy dieťaťa alebo o úpravu styku s dieťaťom.

7 Ak pôjdu rodičia na súd, o akých záležitostiach týkajúcich sa dieťaťa môže sudca rozhodnúť?

Po splnení predpísaných podmienok môže súd na žiadosť rodičov rozhodnúť predovšetkým o týchto záležitostiach týkajúcich sa pomerov medzi rodičmi a deťmi:

- práva osobného charakteru (napr. právo určiť meno a priezvisko dieťaťa alebo právo dať súhlas na osvojenie dieťaťa),
- starostlivosť o dieťa a úprava styku s dieťaťom,
- náhradné formy starostlivosti o dieťa (napr. poručníctvo, zverenie dieťaťa do starostlivosti inej osoby, pestúnska starostlivosť, ústavná výchova),
- vyživovacia povinnosť,
- zastupovanie a starostlivosť o majetok dieťaťa, súhlas s právnymi úkonmi dieťaťa,
- záležitosti významné pre dieťa, na ktorých sa rodičia nemôžu dohodnúť (za významnú záležitosť sa považujú predovšetkým nie bežné liečebné a podobné zákroky, určenie miesta bydliska a voľba vzdelania alebo pracovného uplatnenia dieťaťa).

Najčastejšie súd rozhoduje o tom, komu zverí dieťa do starostlivosti, prípadne o úprave styku s dieťaťom a o úprave výživného.

8 Ak súd rozhodne o tom, že dieťa zverí do starostlivosti iba jednému z rodičov, znamená to, že môže rozhodovať o všetkých záležitostiach týkajúcich sa dieťaťa bez toho, aby sa najskôr poradil s druhým rodičom?

Starostlivosť o dieťa a jeho výchova sú iba zlomkom práv a povinností, ktoré zahŕňa inštitút rodičovskej zodpovednosti. Ak nebol rodič, ktorému dieťa nebolo zverené do výchovy, zbavený výkonu svojich rodičovských práv a povinností alebo mu ich výkon nebol žiadnym spôsobom obmedzený či pozastavený, tento rodič ich naďalej vo vzťahu k ostatným zložkám rodičovskej zodpovednosti vykonáva a nestráca právo rozhodovať o významných záležitostiach týkajúcich sa dieťaťa. Rodičovské práva a povinnosti vykonávajú rodičia vo vzájomnej zhode a v súlade so záujmom dieťaťa. Ak pri rozhodovaní o záležitosti dieťaťa hrozí nebezpečenstvo z omeškania, môže jeden z rodičov rozhodnúť alebo dať súhlas sám; je však povinný bezodkladne informovať druhého rodiča o stave vecí.

Ak sa rodičia nedohodnú v záležitosti, ktorá je pre dieťa dôležitá predovšetkým s ohľadom na jeho záujem, rozhodne súd na návrh rodiča; to platí aj vtedy, keď jeden rodič vylúčil z rozhodovania o významnej záležitosti dieťaťa druhého rodiča. Súd takisto rozhodne na návrh rodiča v prípade, že sa rodičia nedohodnú, ktorý z nich bude dieťa zastupovať pri právnom úkone, alebo na podstatných veciach pri starostlivosťou o majetok dieťaťa.

Rodičia sú povinní vzájomne sa informovať o všetko podstatnom, čo sa týka dieťaťa a jeho záujmov.

9 Ak súd rozhodne, že dieťa má byť zverené do opatery obidvoch rodičov, čo to znamená v praxi?

Občiansky zákonník rozlišuje medzi zverením dieťaťa do starostlivosti jedného z rodičov, do striedavej starostlivosti, do spoločnej starostlivosti alebo do starostlivosti inej osoby ako rodiča. Pri rozhodovaní o zverení do starostlivosti súd rozhoduje tak, aby jeho rozhodnutie zodpovedalo záujmom dieťaťa. Rozhodnutie o spoločnej alebo striedavej starostlivosťou môže súd vydať, ak sú rodičia schopní spolu komunikovať a vzájomne spolupracovať.

Spoločná starostlivosť (spoločná výchova)

Táto forma úpravy starostlivosti o dieťa znamená, že tu chýba konkrétne rozhodnutie o zverení dieťaťa do starostlivosti jedného z rodičov. V praxi to znamená, že pri spoločnej starostlivosťou môže jeden z rodičov zabezpečovať potreby vzdelania dieťaťa a druhý jeho športové aktivity alebo sa jeden z nich stará o jazykové štúdium dieťaťa, zatiaľ čo druhý sa venuje jeho mimoškolským činnostiam. Obaja rodičia sa podieľajú na poskytovaní zdravotnej starostlivosti a materiálnych potrieb dieťaťa, akými sú varenie, upratovanie, ošatenie atď. Ak má byť dieťa zverené do spoločnej starostlivosti, musia s tým rodičia súhlasiť.

Striedavá starostlivosť (striedavá výchova)

Striedavá starostlivosť znamená, že dieťa sa zverí do výchovy striedavo jednému z rodičov na presne stanovené časové obdobie. Súd zároveň vymedzí práva a povinnosti uplatňujúce sa počas týchto časových období.

10 Na ktorý súd alebo orgán sa mám obrátiť, ak chcem podať žiadosť o priznanie rodičovských práv a povinností? Aké postupy musím dodržať a aké dokumenty je potrebné k žiadosti priložiť?

So návrhom, ktorý sa týka rodičovských práv a povinností, sa treba obrátiť na okresný súd (v Prahe je to obvodný súd a v Brne Mestský súd), v ktorého obvode má dieťa trvalé bydlisko, a ak nemá bydlisko, na okresný súd, v obvode ktorého sa zdržiava. Súd môže rozhodovať o záležitostiach týkajúcich maloletých detí aj bez návrhu.

Náležitosti návrhu závisia od typu návrhu. Je však nutné vždy uviesť meno, priezvisko, bydlisko účastníkov konania, prípadne rodné čísla účastníkov a ich zástupcov, opis rozhodujúcich skutkových okolností, označenie dôkazov, na ktoré sa navrhovateľ odvoláva, a musí z neho byť zrejmé, čoho sa navrhovateľ domáha a ktorému súdu je návrh určený.

Návrh musí obsahovať všetky dôležité dokumenty týkajúce sa danej záležitosti – napr. rodný list, sobášny list, predchádzajúce rozhodnutie súdu týkajúce sa dieťaťa a pod. Návrh v listinnej podobe treba podať v potrebnom množstve rovnopisov tak, aby jeden rovnopis zostal na súde a aby každý účastník dostal jednu kópiu, ak je to potrebné.

11 Aký postup sa uplatňuje v týchto prípadoch? Je k dispozícii mimoriadne konanie v naliehavých prípadoch?

Súd môže začať konanie týkajúce sa starostlivosti o neploleté dieťa aj vtedy, ak v tejto veci nebol podaný návrh.

Pomocou predbežného opatrenia môže súd ešte pred vydaním konečného rozhodnutia, ak je potrebné, aby sa predbežne upravili pomery účastníkov konania, alebo ak existuje obava, že by bol ohrozený výkon súdneho rozhodnutia, uložiť účastníkov konania, aby platil výživné v nevyhnutnej miere alebo zveril dieťa do starostlivosti jedného z rodičov, prípadne osobe, ktorú ustanoví súd. Predbežné opatrenie sa vo všeobecnosti vydáva na návrh, avšak v prípade, keď je možné bez návrhu začať konanie vo veci samej (teda aj konanie vo veci starostlivosti súdu o maloleté osoby), je možné aj predbežné opatrenie nariadiť bez návrhu. Príslušným súdom na nariadenie predbežného opatrenia je súd, ktorý je príslušný na konanie vo veci, ak zákon nestanovuje inak. Návrh na nariadenie predbežného opatrenia musí obsahovať náležitosti podľa § 42 ods. 4 a podľa § 75 občianskeho súdneho poriadku (zákon č. 99

/1963 Zb. v znení neskorších predpisov), teda predovšetkým: údaj o tom, ktorému súdu je návrh určený; kto návrh podáva a akej veci sa týka, teda opis skutkových okolností, ktoré zdôvodňujú také predbežné opatrenie, aké sa navrhuje; čo sa návrhom sleduje, teda akého predbežného opatrenia sa navrhovateľ domáha; opis skutkových okolností týkajúcich sa toho, že je potrebné predbežne upraviť pomery účastníkov, alebo že existuje obava, že by bolo ohrozený výkon súdneho rozhodnutia, a ďalej uvedenie dňa, keď bol návrh vyhotovený, ako aj podpis navrhovateľa alebo jeho zástupcu. K návrhu je nutné pripojiť listinné dôkazy, na ktoré sa navrhovateľ odvoláva. Vo všeobecnosti pri predbežných opatreniach platí, že na zaistenie náhrady škody alebo inej ujmy, ktorá by predbežným opatrením vznikla, je navrhovateľ povinný zložiť najneskôr v ten istý deň, keď na súde podal návrh na nariadenie predbežného opatrenia, zábezpeku v predpísanej výške. Ak však ide o predbežné opatrenie vo veci výživného alebo ak ide o predbežné opatrenie, ktoré môže súd nariadiť bez návrhu, zloženie zábezpeky sa nevyžaduje. O návrhu na predbežné opatrenie rozhodne súd bezodkladne. Ak nehrozí nebezpečenstvo z omeškania, môže súd o návrhu na predbežné opatrenie rozhodnúť až do uplynutia siedmich dní od jeho podania. Súd rozhoduje bez vypočutia účastníkov. Pri nariadení predbežného opatrenia súd uloží navrhovateľovi, aby v lehote, ktorú mu určí, podal na súde návrh na začatie konania. Môže tiež stanoviť, že predbežné opatrenie bude trvať len počas určitého obdobia.

Zákonom o osobitných súdnych konaniach (zákon č. 292/2013 Zb. v znení neskorších predpisov) upravuje osobitné predbežné opatrenie pre prípady, keď sa neplnoleté dieťa ocitne bez nedostatočnej riadnej starostlivosti bez ohľadu na to, či tu je alebo nie je osoba, ktorá má právo sa o dieťa starať, alebo keď sú jeho život či normálny vývoj alebo iný dôležitý záujem vážne ohrozené alebo narušené. V takom prípade súd predbežným opatrením, ktoré môže súd nariadiť len na návrh kompetentného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, upraví pomery dieťaťa na nevyhnutne potrebné obdobie tak, že nariadi, aby bolo dieťa umiestnené vo vhodnom prostredí, ktoré v uznesení uvedie. Takýmto predbežným opatrením je možné dieťa zveriť aj do pestúnskej starostlivosti na prechodné obdobie, počas ktorého rodič nemôže zo závažných dôvodov dieťa vychovávať, alebo po uplynutí ktorého možno dieťa zveriť do starostlivosti pred adopciou, dať súhlas rodiča s adopciou alebo rozhodnúť o tom, že súhlas rodiča s adopciou nie je potrebný. O návrhu na predbežné opatrenie súd rozhodne bezodkladne, najneskôr do 24 hodín od jeho predloženia. Rozhodnutie sa vykonáva ihneď po jeho nariadení, pričom súd pri jeho výkone spolupracuje s príslušnými orgánmi verejnej moci.

12 Môžem získať právnu pomoc na pokrytie trov konania?

Podľa zákona o súdnych poplatkoch (zákon č. 549/1991 Zb. v znení neskorších predpisov) sú konania týkajúce sa opatrovníctva a starostlivosti súdu o dieťa oslobodené od platenia súdnych poplatkov. To znamená, že keď žiadateľ predkladá návrh týkajúci sa rodičovských práv a povinností, nie je povinný platiť súdne poplatky.

Za určitých podmienok je možné právneho zástupcu ustanoviť bezplatne alebo za zníženú odmenu. Súd právneho zástupcu ustanoví na žiadosť účastníka, u ktorého sú predpoklady, aby bol súdom úplne alebo sčasti oslobodený od súdnych poplatkov, ak je to nevyhnutne potrebné na ochranu jeho záujmov. Ak si to vyžaduje ochrana záujmov účastníka, ustanoví sa mu zástupca spomedzi advokátov. K ustanoveniu zástupcu musia oprávňovať pomery účastníka (v praxi môže ísť o nepriaznivé majetkové pomery alebo nepriaznivú sociálnu situáciu a vždy je nutné zohľadniť konkrétne okolnosti prípadu) a nesmie ísť o svojvoľné alebo očividne bezúspešné uplatňovanie alebo bránenie práva.

Zákonom o poskytovaní právnej pomoci v cezhraničných sporoch v rámci Európskej únie (zákon č. 629/2004 Zb. v znení neskorších predpisov) upravuje prístup k právnej pomoci v rámci súdnych konaní v členskom štáte Európskej únie, ktorých účastníkom je fyzická osoba s pobytom v inom členskom štáte. Uvedená pomoc sa týka súdneho konania v určovacej i vykonávacej fáze.

Zákonom o advokátoch (zákon č. 85/1996 Zb. v znení neskorších predpisov) stanovuje podmienky, za ktorých je možné požiadať o bezplatné pridelenie právneho poradcu priamo Českú advokátsku komoru.

13 Je možné odvolať sa proti rozhodnutiu o rodičovských právach a povinnostiach?

Áno, proti rozhodnutiu súdu týkajúceho sa rodičovských práv a povinností sa môžete odvolať. Okresné sudy sú prvostupňovými súdmi pre konania, ktoré sa týkajú rodičovských práv a povinností. Krajské sudy (alebo Mestský súd v Prahe) rozhodujú vo veci odvolania proti rozhodnutiam prvostupňových súdov. Odvolanie proti rozhodnutiu súdu je možné podať do pätnástich dní od doručenia písomného vyhotovenia rozhodnutia na súde, proti rozhodnutiu ktorého sa odvolanie podáva, a pokiaľ to zákon nevyklučuje (napr. nie je možné podať odvolanie proti rozhodnutiu súdu týkajúceho sa dohody rodičov vo veci starostlivosti o dieťa). Odvolanie sa považuje za podané včas aj po uplynutí pätnásťdňovej lehoty, ak sa odvolávajúci riadil chybnými pokynmi súdu. Je potrebné zdôrazniť, že niektoré rozhodnutia môžu byť predbežne vykonateľné, teda sa dajú vykonať napriek tomu, že sa proti nim podalo odvolanie. Predbežne vykonateľné sú rozsudky odsudzujúce na plnenie vyživovacej povinnosti a rozsudky, ktorými sa predlžuje trvanie výchovného opatrenia, ktorým bolo dieťa dočasne odobraté zo starostlivosti rodičov alebo inej fyzickej osoby.

14 Niekedy môže byť nevyhnutné obrátiť sa kvôli výkonu rozhodnutia o rodičovských právach a povinnostiach na súd alebo iný orgán. Aké postupy sa v takýchto prípadoch uplatňujú?

V Českej republike je nevyhnutné podať návrh na výkon rozhodnutia týkajúceho sa starostlivosti o maloleté deti na súd. Postup uplatňovaný pri výkone rozhodnutia sa riadi zákonom o osobitných súdnych konaniach (zákon č. 292/2013 Zb. v znení neskorších predpisov).

Na konanie je vecne príslušný všeobecný súd maloletej osoby, ktorým je okresný súd (v Prahe obvodný súd, v Brne Mestský súd), v ktorého obvode má maloletá osoba na základe dohody rodičov alebo rozhodnutia súdu, prípadne iných rozhodujúcich skutočností svoje bydlisko. Návrh musí obsahovať všetky potrebné informácie (označenie oprávnenej strany, povinnej strany, určenie rozsahu a obsahu záväzku povinnej strany a konečného termínu pre plnenie príslušného záväzku a špecifikácia tzv. exekučného titulu – rozhodnutia, ktoré sa bude vykonávať).

Pred nariadením výkonu rozhodnutia môže súd, pokiaľ na to bude mať osobitné dôvody alebo pokiaľ povinná strana nebola poučená o následkoch neplnenia povinností, vyzvať povinnú osobu na plnenie rozhodnutia alebo dohody a poučiť ju o možnosti výkonu rozhodnutia uložením peňažného trestu alebo odobratím dieťaťa. Súd môže takisto požiadať príslušný orgán sociálnoprávnej ochrany detí, aby povinnú osobu viedol k splneniu povinností bez toho, aby bolo potrebné nariadiť výkon rozhodnutia.

Ak osoba povinnosť nespĺní ani po poučení zo strany súdu, nariadi súd výkon rozhodnutia uložením peňažného trestu, a to aj opakovane. Výška jednotlivéj pokuty nesmie byť vyššia ako 50 000 českých korún. Medzi ďalšie opatrenia, ktoré môže súd nariadiť, patrí stretnutie s mediátorom, stretnutie s odborníkom v odbore psychológia dieťaťa alebo stanovenie plánu navykacieho režimu tak, aby bol umožnený postupný kontakt dieťaťa s osobou, ktorá je oprávnená sa s ním sťahovať.

Pokiaľ aj napriek uskutočneniu uvedených opatrení nedôjde k splneniu povinností alebo je z okolností zrejmé, že by tento postup nevedel k splneniu povinností, nariadi súd vo výnimočných prípadoch výkon rozhodnutia odobratím dieťaťa strane, u ktorej na základe rozhodnutia alebo dohody nemá byť. Rozhodnutie, ktorým bol nariadený výkon rozhodnutia odobratím dieťaťa, sa povinnej strane doručuje až pri uskutočnení výkonu.

15 Čo musím urobiť, aby bolo rozhodnutie o rodičovských právach a povinnostiach vydané súdom v inom členskom štáte uznané a vykonané v tomto členskom štáte?

Rozhodnutia o rodičovských právach a povinnostiach, ktoré vydali sudy v členských štátoch Európskej únie, sa v Českej republike uznávajú v súlade s nariadením Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 (ďalej len „nariadenie č. 2201/2003“) bez toho, aby sa vyžadovalo osobitné konanie. Každá osoba, ktorá má právny záujem, sa však môže obrátiť na súd s návrhom na vydanie rozhodnutia o uznaní alebo neuznaní rozhodnutia. V Českej

republiky sú na konanie v prvom stupni príslušné okresné sudy (v Prahe obvodné sudy, v Brne Mestský súd). Miestne príslušným súdom je okresný súd, ktorý je všeobecným súdom navrhovateľa, inak okresný súd, v obvode ktorého nastala alebo môže nastať skutková okolnosť, pre ktorú má uznanie význam. Skôr než môže byť rozhodnutie o rodičovských právach a povinnostiach vydané v inom členskom štáte v Českej republike vykonané, musí byť vyhlásené za vykonateľné podľa osobitného postupu v súlade s vyššie uvedeným nariadením č. 2201/2003. Návrh na vyhlásenie vykonateľnosti sa v Českej republike podáva na miestne príslušný okresný súd (v Prahe na obvodný súd, v Brne na Mestský súd). Miestna príslušnosť sa v súlade s nariadením č. 2201/2003 určí podľa miesta obvyklého bydliska osoby, voči ktorej sa výkon navrhuje, alebo podľa miesta obvyklého bydliska dieťaťa; pokiaľ sa ani jedno z týchto miest nenachádza v členskom štáte výkonu, miestna príslušnosť sa určí podľa miesta výkonu rozhodnutia.

Rozhodnutia o práve styku s dieťaťom a rozhodnutia určujúce návrat dieťaťa vydané na základe čl. 11 ods. 8 nariadenia č. 2201/2003 sú podľa čl. 41 a 42 nariadenia č. 2201/2003 vykonateľné v inom členskom štáte bez potreby vyhlásenia za vykonateľné a bez možnosti namietať proti ich uznaniu, ak boli rozhodnutia osvedčené v členskom štáte pôvodu na tlačive podľa vzoru v prílohe k nariadeniu č. 2201/2003.

K návrhu na uznanie alebo neuznanie rozhodnutia a na vyhlásenie vykonateľnosti rozhodnutia je potrebné priložiť jedno vyhotovenie rozhodnutia, ktoré spĺňa požiadavky na preukázanie jeho pravosti (napr. rovnopis či overená kópia rozhodnutia), a osvedčenie podľa čl. 39, vydané príslušným orgánom členského štátu, v ktorom bolo rozhodnutie vydané na tlačive podľa vzoru v prílohe k nariadeniu č. 2201/2003. V prípade rozsudku pre zmeškanie je potrebné ďalej predložiť originál alebo overenú kópiu písomnosti, ktorá preukazuje, že účastník, ktorý na konanie nedostavil, bol doručený návrh na začatie konania, alebo rovnocenná písomnosť, alebo iná písomnosť, ktorá preukazuje, že odporca jednoznačným spôsobom prijal rozhodnutie. Ak sa nepredloží osvedčenie alebo požadovaná písomnosť v prípade rozsudku pre zmeškanie, postupuje sa podľa čl. 38 ods. 1 nariadenia č. 2201/2003.

Pri splnení podmienok uvedených v spomenutom nariadení je postup výkonu rozhodnutí o rodičovských právach a povinnostiach z iného členského štátu EÚ rovnaký ako pri výkone vnútroštátnych rozhodnutí. Pozri informácie v predchádzajúcej otázke.

16 Na ktorý súd v tomto členskom štáte sa mám obrátiť, ak chcem namietať proti uznaniu rozhodnutia o rodičovských právach a povinnostiach, ktoré vydal súd v inom členskom štáte? Aký postup sa uplatňuje v týchto prípadoch?

Opravný prostriedok (odvolanie) proti rozhodnutiu súdu sa podáva na súde, ktorý rozhodnutie vydal. O opravnom prostriedku rozhoduje nadriadený súd.

17 Ktorý právny poriadok uplatňuje súd v konaní o rodičovských právach a povinnostiach, ak dieťa alebo účastníci konania nežijú v tomto členskom štáte alebo majú odlišnú štátnu príslušnosť?

V konaní o rodičovských právach a povinnostiach sa rozhodné právo určí v súlade s Dohovorom o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa z 19. októbra 1996. Prednostne pred Dohovorom z r. 1996 sa uplatnia dvojstranné medzinárodné zmluvy, ktorými je Česká republika viazaná vo vzťahu k niektorým štátom, ak nebolo učené vyhlásenie podľa čl. 52 ods. 1 Dohovoru z r. 1996 (takéto vyhlásenie učinili vo vzťahu k vzájomnej dvojstrannej zmluve Česká republika a Poľsko, čím sa zabezpečilo prednostné uplatnenie Dohovoru z r. 1996).

Posledná aktualizácia: 06/03/2019

Obsah pôvodných vnútroštátnych jazykových verzií na tejto webovej lokalite spravujú príslušné kontaktné body EJS. Preklady týchto textov zabezpečila Európska komisia. V prekladoch preto ešte môžu chýbať možné úpravy pôvodných textov, ktoré neskôr vykoná príslušný štátny orgán členského štátu. Európska justičná sieť pre občianske a obchodné veci ani Európska komisia nenesú žiadnu zodpovednosť ani inak neručia za informácie alebo údaje, ktoré tento dokument obsahuje alebo na ktoré odkazuje. Právne normy v oblasti autorských práv členského štátu zodpovedných za túto stránku nájdete v právnom oznámení.